

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

red. en sekr. h. pootlaan 242, alkmaar

adm.: merelhoven 273, capelle a.d. ijssel

E. R. POSTMA — EINDHOVEN

In het geloof gestorven

Attestaties en attesten

Het schrijven van een attestatie kan een formaliteit zijn. Niet meer dan een routinekwestie: je vult het voorgedrukte formulier maar in en klaar is Kees. Soms staat er een aantekening bij. Niet vaak. En dan nog maar summier: het meeste weet je doorgaans *niet*.

Attestaties passeren — uiteindelijk — de kerkeraad. Aan de gemeente wordt bekend gemaakt dat met attestatie is ingekomen... of dat door zuster Xantippe attestatie is aangevraagd naar de kerk van IJmond.

In de praktijk is dat alles in veel gevallen weinig meer dan een formaliteit. Bovendien wordt het aan de beleefdheid van de aanvrager zelf overgelaten of en wanneer er waar hij zijn attestatie inlevert.

In de bijbel is van zulke attestaties nog geen sprake. Hooguit van een attest (Hand. 9 : 2 - en wat voor een attest!; vergelijk ook 2 Cor. 8 : 16-24). Soms mondeling, zoals Barnabas inzake Saulus (Hand. 9 : 27) — desondanks ontstond er later verbittering (15 : 39)...

In deze gevallen gaat het dus om mensen die over medemensen een getuigenis afleggen. Maar het kan ook anders. Lot is bij velen in ongenade gevallen omdat hij zich in Sodom vestigde. Maar hij krijgt van God zelf een attest dat er zijn mag (2 Petr. 2 : 7, 8, 9) — in tegenstelling tot anderen in datzelfde hoofdstuk. Wat denkt u trouwens van het optreden der apostelen inzake Jezus' moordenaars (Hand. 2 : 38)? En wat zouden wij gezegd hebben van de „geloofshelden“ genoemd in Hebr. 11?

Welke maatstaf?

Welke kerkeraad, op de hoogte van het doen en laten der betrokkenen, zou een attest hebben

gegeven als de schrijver van de Hebreeënbrief? En welke gemeente zou zulke leden zonder meer accepteren? Wat moesten we aan met een Rachab, Gideon, Simson, David en de profeten — Jona bijv. (11 : 32)? Nee, zelfs Abraham is onder ons lang niet onverdacht en van onbesproken gedrag. Over Izaäk en Jacob viel ook wel een hartig woordje te spreken. En dan hebben we het nog niet eens gehad over hun vrouwen — laat staan het aantal vrouwen dat sommigen bezaten.

Wij hebben daar zo onze mening over, leggen onze maatstaven aan. En veroordelen...

Maar de man die de brief aan de Hebreeën (een desperate, wanhopige gemeente) schreef, stelt dezelfde mensen met hun daden ten voorbeeld. Niet dat hij de escapades van David of het beroep van Rachab aanprijst. Maar vraag je hem: wat vind jij nu typerend voor Abraham, Sara enz., dan is zijn antwoord dat ze in het geloof gestorven zijn (Hebr. 11 : 13-16).

Een sterfbed-geloof dus? Het laatste nog net opgevangen woord? Net nog tot geloof gekomen met de hakken over de sloot?

Integendeel: ze hebben geleefd bij beloften zonder ze merendeels ingelost te hebben gezien (vs 1, 13, 39), tot aan hun dood toe — nog in hun sterven hielden ze daaraan vast. Slechts uit de verte hebben zij die gezien en begroet. En zij hebben *beleden*, dat zij vreemdelingen en bijwoners waren op aarde.

Een geloofsbelijdenis. Maar dan metterdaad. Een leven lang — Abraham bijv. heeft er honderd jaar mee geleefd!

Welke leidraad?

Een geloofsbelijdenis. Metterdaad. Zeiden ze alleen: „wij zijn vreemdelingen en bijwoners“? En

beklaagden ze zich daarover? Geen sprake van! Ze leefden... in tenten, komend uit het hoogontwikkelde Tweestromenland. Ze forceerden niets — nog geen graf (Gen. 23). Ze accepteerden hun vreemdelingschap, hun (rechteloos) bijwoner zijn. Ze legden niemand hun wil op. Ze lieten zich gezeggen door God (Gen. 12). Abraham liet alle waardigheid, bezit en veiligheid in de steek en werd een zwervende Arameeër (Jes. 51 : 2), rechteloos en onbeschermd. Zonder vaderland. Een speelbal van vreemde machten. Met het risico door de koning van Sodom te worden geminacht en uitgelachen (Gen. 14 : 21-15 : 1). Elke dag in voortdurende onzekerheid — met als tegenwicht alleen de zekerheid van het geloof (Hebr. 11 : 1). 't Bleef bij een „zoeken“ van een vaderland. Zoeken betekent dat je het nog niet hebt. Maar het was wel een doelbewust zoeken. Immers: als zij gedachtig geweest waren aan het vaderland, dat zij verlaten hadden, zouden zij gelegenheid gehad hebben terug te keren... Dat verklaart waarom Abraham, bij het uitbreken van een hongersnood, de onveiligheid van Egypte (Gen. 12 : 10-20) verkoos boven de veiligheid van Haran of Ur. Evenmin wenste Jacob bij oom Laban te blijven. Veiligheid, voedsel, vaderland — alles lag voor het grijpen. Maar in die richting zochten zij het niet — hoe voordehand liggend dat ook geweest zou zijn, hoe menselijk ook. Ze deden niet wat vanzelfsprekend leek. Ze leefden niet bij de reserve van het „je kunt altijd nog terug“.

Gerechvaardigde hardnekkigheid

Ze volharden — je zou bijna zeggen met grenzeloze hardnekkigheid — bij het geloof in Gods beloften. Geen weg terug. Daaruit blijkt, aldus de schrijver, dat zij verlangen naar een *beter* vaderland. Beter dan wat zij in Mesopotamië achterlieten, en dat was geen kleinigheid. Een eeuw lang heeft Abraham in die verwachting geleefd en daarover bijv. met Izaäk gesproken — zonder het andere voor de hand liggende land, Kanaän, in feite in bezit te krijgen. Sterker nog: in dat geloof is hij zelfs gestorven. Geen wonder dat de schrijver het

ATTENTIE!

Met ingang van 15 september a.s. is het adres van de sekretaris van de redactie:

Riouwstraat 59
1521 SC - Wormerveer
tel. 075 - 282589

woord „beter“ uitlegt, vervangt door „hemels“.

Het land Kanaän was hem beloofd — en dat was geen kleinigheid. Maar dezelfde Abraham, die al bij zichzelf overlegde dat God bij machte was Izaäk zelfs uit de doden op te wekken (11 : 8), is gestorven in het geloof aan een *beter* — dat is hemels — vaderland.

Die God, die hem geroepen had uit Ur en Haran — loog niet — dat stond voor hem vast. Staat er niet: Abram geloofde God... (Gen. 15 : 6)? In dat geloof is hij gestorven. Dus hield hij stervend zijn ogen wijd open: God zou zeker zijn belofte inlossen. Was het niet hier, op deze aarde — dan op een andere manier. En *beter* nog dan het voor de hand liggende: een hemels vaderland. Natuurlijk dacht hij aanvankelijk aan Kanaän. God zelf had die hoop gewekt. Maar bij het uitblijven van de vervulling gaf hij de hoop niet op. Evenmin als Jacob later op zijn sterfbed. Een leven-na-dit-leven was in de wereld van toen niet onbekend. Daar leefde ieder mee — denk maar aan de grafgeschenken die men de doden meegaf.

Hoe Abraham zich dat voorstelde? Belangrijker is hoe God het (zich) voorstelde. Nu — Hij schaamt zich voor Abraham en al die anderen niet hun God te heten, want Hij had hun een stad bereid (vgl. ook vs 10). Hij stond Abraham niet met lege handen op te wachten.

Vanuit de verte zijn de contouren van die stad te zien — gaandeweg ontvouwt zich het perspectief. Johannes zag straten van goud. Niet in een museum-stad, maar in het nieuw Jeruzalem: ging Jezus niet heen om daar een plaats te bereiden voor ieder die de beloften van Zijn Vader onvoorwaardelijk gelooft?

H. DE JONG — AMSTERDAM

VOORBEDE

In een groeiend aantal woningen kom ik de laatste tijd het gedicht tegen: „Ik leg de namen van mijn kinderen in Uw handen”. Het staat afgedrukt op een tegeltje en hangt aan de wand. Het is een mooi gedicht en zelf christen en vader zijnde kan ik het van harte van a tot z beamen. Toch wil ik er in alle tederheid iets kritisch over zeggen, iets dat onze houding als opvoeders van kinderen in het algemeen raakt. Voorbede doen voor onze kinderen is een goede en nodige zaak. Maar is het ook mogelijk dat ze te nadrukkelijk, te openlijk en vanuit een te grote bezorgdheid geschiedt? Zodat wij onbewust en onbedoeld onze kinderen ermee irriteren?

Ik herinner mij dat ik gedurende enige jaren van mijn predikantschap bij mijn medebroeders ouderlingen het voorwerp van intense voorbede geweest ben. Ik bedoel, dat men mij dat bij vele gelegenheden te verstaan gaf: dominé, sterkte; ik bid voor u. U begrijpt het zeker al, dat was in de dagen van onenigheid en twist in onze vrijgemaakte kerken en degenen, die mij van hun voorbiddende activiteit op de hoogte stelden waren de broeders die in het conflict tegenover mij stonden. Ik heb nooit aan hun goede bedoelingen getwijfeld, maar toch begon mij die voorbede op het laatst flink de keel uit te hangen. Ik dacht: zou er nu nooit eens reden zijn om voor mij te danken? Dat lijkt me onwaarschijnlijk. En ook: zouden mijn broeders nu zo de handen vrij hebben om altijd maar weer voor mij te bidden? Hebben zij nooit eens de handen vol aan zichzelf?

Welnu, met deze herinnering voor me heb ik eens getracht me in te leven in de gedachten-wereld van het kind, dat bij elk thuiskomen zo openlijk geconfronteerd wordt met de voorbiddende arbeid van zijn ouders. Moet zo'n kind niet de indruk krijgen, dat bij vader en moeder in het werk van de opvoeding één stemming de boventoon voert, namelijk die van 'ik hou mijn hart vast'?

☆☆☆

Ja, maar is daar ook niet alle reden voor? Kijk eens, aan wat voor verleidingen onze kinderen in deze tijd blootstaan. Inderdaad, dat zie ik ook wel. Ik bedoel ook niet met een humanistisch praatje („Heb wat meer vertrouwen in ze”) die zorgen van het ouder-

Kerkelijk Leven

schap weg te wuiven. Maar er kan iets schijnheiligs in zitten, wanneer we ons alleen over onze kinderen zorgen maken. Het is immers voor ons allemaal een moeilijke tijd. Daarom moeten de zorg en de voorbede ook wat algemener gehouden worden. Bieden wij volwassenen dan zo voorbeeldig het hoofd aan de verzoe-kingen om ons heen? Je kunt wel net zo lang praten met je kind totdat het z'n zitten blijven op school aanvaardt als 'uit Gods Vaderhand hem toekomend'. Maar je zet opvoedkundig toch meer zoden aan de dijk, wanneer je als volwassene de onverwacht hoge belasting-aanslag aanvaardt 'als uit Gods Vaderhand je toekomend'.

Zorg over de kinderen kan wel eens voortkomen uit verdrongen zorg over jezelf en is dan niet zuiver. Zoals ook tussen volwassenen in de gemeente de zorg over elkaar onzuiver kan zijn. Zulke onzuiverheden verdwijnen naarmate de verbazing over je eigen behoudenis over je komt. Veel ouders stellen ten aanzien van hun kinderen de vraag die we ergens in het evangelie tegen komen: Here, zijn het er weinigen die behouden worden? Ze konden wel eens hetzelfde te horen krijgen wat die vragende man van Jezus ten antwoord kreeg: strijdt om in te gaan door de enge poort (Luc. 13:23, 24).

☆☆☆

Ik krijg in onze gereformeerde kring met z'n sterke nadruk op de kinderzegen wel eens de indruk, dat 't belangrijker gevonden wordt wat onze kinderen er later van terecht zullen brengen dan hoe wij het nu doen. Net alsof het zwaarte-punt van het leven in de volgende generatie gezocht moet worden. Vanuit een haast volstreekte vanzelfsprekendheid van het eigen geloof vertoont de thans levende generatie een over-aandacht voor de volgende. De preek in de kerk moet voor kinderen begrijpelijk zijn. Zelfs voor ons blad wordt de eis gesteld, dat kinderen er naar grijpen. Ik zou hier wel wat ontspanning in aan willen brengen. De ervaring leert:

waar zo opzettelijk voor kinderen gepreekt of geschreven wordt, zijn de kinderen zelf de laatsten die er aandacht aan schenken. Waarschijnlijk proeven ze daarin iets van die onzuiverheid waarover ik het eerder had. Let wel, het gaat mij natuurlijk niet tegen het zeer juiste streven dat ook de kinderen betrokken worden bij de dingen van de kerk en van het geloof, maar ik zeg nu iets van de te grote opzettelijkheid waarmee dat kan gebeuren. Dat bijvoorbeeld ouders alleen nog maar met de oren van hun kinderen zitten te luisteren in de kerk, in plaats dat zij daar in de eerste plaats voor zichzelf zitten om hun geestelijk voedsel op te halen.

Ik denk dat veel kinderen in de christelijke kring met deze vraag rond lopen: die vader, die moeder van mij, zijn die nou echt gelukkig met hun geloof, ook als ik er nee tegen zeg? Of is hun geluk afhankelijk van mijn ja? Als dat laatste het geval is, dan is dus het geloof, als persoonlijke geborgenheid, een leugen. Veel kinderen zijn, als ik goed zie, geneigd hun ouders op dit punt te beproeven. Met zo'n argwanend, vorsend gezicht zie ik ze tenminste wel eens rond lopen. Ik geloof ook, dat zij deze beproevende vraag mógen stellen. Die ligt immers heel dicht in de buurt van Jezus' woord: wie zoon of dochter lief heeft boven Mij, is Mij niet waardig. Ik denk ook aan dat andere, niet minder scherpe woord van Hem tot Petrus die ten aanzien van zijn jongere vriend Johannes vroeg: Here, wat zal met deze geschieden? en ten antwoord kreeg: wat gaat dat jou aan? Volg mij!

☆☆☆

Van ons als opvoeders wordt het vermogen gevraagd dat wij onze kinderen los kunnen laten — tot in onze voorbede toe. Van deze laatste toevoeging schrikt u. Deze schrik deel ik met u. Toch komt dit uiterste een keer in de Bijbel voor. „Voor zodanige zeg Ik niet, dat hij zal bidden” (1 Joh. 5:16). Het is mij verre dit als herder op wie dan ook toe te passen. Het moment dat verder voorbidden voor iemand, bijvoorbeeld een kind, zeuren wordt, moet door iedere ouder zelf bepaald worden. Maar het is goed elkaar te zeggen, dat er een grens aan de voorbede zit. Ook al zou die grens theoretisch blijven en nooit in de praktijk worden gehanteerd, dan nog zou ze functioneren. Want alleen al door van die grens te weten, komt er een stuk vrijheid in onze opvoedende werkzaamheid. Onze zaligheid hangt er inderdaad niet van af, of onze kinderen ja zeggen tegen het geloof. Opvoeden wordt daardoor, in de goede zin des woords, belangeloos; ik bedoel dat er bij de ouders ten diepste geen eigen be-

lang op het spel staat, ook geen geestelijk eigenbelang.

Zo krijgen we ook de handen vrij om aan de problemen van onze eigen generatie zo goed mogelijk aandacht te schenken en aan de oplossing daarvan zo degelijk mogelijk te werken. Want hoe wij dat doen, dáár letten ze op, de jongelui. Of al dat nadenken en ploeteren van ons het stempel van de verzoening en van de verlossing draagt, daar kijken ze naar. En ze hebben gelijk, want wij nodigen ze daartoe uit, met onze belijdende woorden.

☆☆☆

Tenslotte, wat zoudt u er van vinden, wanneer u 's morgens opstond en u trof naast dat mooie gedicht op het tegeltje aan de wand het volgende gedicht aan:

Gebed voor mijn ouders

Ik leg de namen van mijn ouders in Uw handen.

Graveer Gij ze daarin met onuitwisbaar schrift.

Dat niets of niemand ze meer ooit daaruit kan branden, ook niet als satan ze nu als de tarwe zift.

Houdt Gij mijn ouders vast, als ik ze los moet laten en laat altijd Uw kracht boven hun zwakheid staan. Gij weet hoe mateloos de wereld hen zal haten, als zij niet in het schema van de wereld zullen gaan.

Ik vraag U niet mijn ouders elk verdriet te sparen,

maar wees Gij wel hun troost, als ze eenzaam zijn en bang.

Wil om Uws naams wil hen in Uw verbond bewaren

en laat ze nooit van U vreemden, nooit, hun leven lang!

Ik leg de namen van mijn ouders in Uw handen.

Amen

Ook zo is het een mooi gedicht en gebed. Maar misschien dat voor beide gebeden de juiste plaats niet de huiskamer is. Wat denken ouders en kinderen van de binnenkant van een kastdeur in de slaapkamer? Zou ook het voorbede-gebed niet gebaat zijn met de verborgenheid, waar Christus het in zijn gebedsonderwijs over heeft? Als we elkaar zo openlijk met de voorbede voor elkaar confronteren, is het dan wel echt waar, dat we de namen in Góds hand leggen? Houden wij ze dan toch niet met hand en tand vast? In sommige situaties is het

een vreugde van de ander te horen: ik zal voor je bidden. Maar een passe-partout moet dat niet worden.

En ten allerlaatste, als we voor elkaar bidden, laten we dan niet verzuimen voor elkaar te danken. De apostel vermaant ons, smekingen, gebeden, voorbeden en dankzeggingen te doen voor alle mensen, voor koningen en alle hooggeplaatsten (1 Tim. 2:12). Dus ook voor de overheden van die tijd, keizer Nero enz. En dat waren toch ook bepaald niet zulke lekkere jongens. Toch: voorbeden en dankzeggingen. Hoe mild is dat. Zouden wij bij voorbede zonder dankzegging geen zeurpieten bij God worden?

J. MEULINK — ENSCHEDE

Ik en de rest

Ik

Het opschrift boven dit artikel is ontleend aan de titel van een ontwerp program van de Voedingsbonden F.N.V. Deze titel „Ik-en de rest” is echt bij de tijd: een symptoom van openlijk brutaal egoïsme. Mijn „ik” staat voorop en de rest kan mij gestolen worden.

Dit *egoïsme*, deze zelfzucht, waarbij de medemens en zijn welzijn aan het eigenbelang wordt opgeofferd, is nauw verwant met het *individualisme*.

Bij het individualisme wordt de individu, de enkeling, boven de gemeenschap geplaatst. De meest extreme vorm is die waarbij als enig drijvend beginsel het eigen nut, het eigen belang geldt. De ene mens is de ander tot wolf.

Nu is noch het egoïsme, noch het individualisme iets speciaals van deze tijd, maar van alle tijden. Het woord van Kaïn „ben ik mijns broeders hoeder”, waarin deze stelt niet verantwoordelijk te zijn voor het welzijn van zijn broer, is alle eeuwen door voor velen het richtsnoer geweest. Het werd alleen niet altijd zo openlijk gezegd, als Kaïn het eens zei.

In deze tijd manifesteert het zich echter op brutale wijze. Men tracht het nauwelijks meer te verbergen.

Vroeger spraken wij niet zo over „ik”.

Als kinderen leerden wij al, dat men niet altijd ik, ik, ik moet zeggen. We leerden, dat een brief nooit met „ik” mag beginnen. Als dat „ik” dan toch ergens gebruikt moest worden, werd er terwille van de bescheidenheid „wij” van gemaakt. Dat is nu een wat ouderwetse manier van uitdrukken geworden, die in hoofdzaak nog vanaf de kansel gehoord wordt.

Niet met „ik” beginnen, want men zet de ezel niet vooraan, zo was er vroeger een uitdrukking. Dat is nu anders geworden. De ezels lopen nu rustig vooraan. We spreken zonder schroom over „Ik-en de rest”.

We laten duidelijk uitkomen, dat die rest ons niet erg interesseert. Als ik maar aan mijn trekken kom.

Voorbeelden

Als wij naar voorbeelden zoeken, denken wij allereerst aan uitingen van egoïsme en individualisme op materieel gebied.

Hoeveel mensen stellen hun persoonlijk materieel welzijn, met veronachtzaming van het welzijn van anderen, niet voorop?

Als ik het financieel maar goed heb. Van mijn geld moet men afblijven.

Met jaloersheid kijken we naar mensen, die het misschien materieel nog beter hebben.

Als onze vrienden of kennissen luxueuzer gaan wonen, of een duurdere auto aanschaffen, kunnen wij toch niet achterblijven?

Wanneer anderen gebrek lijden, moet de staat maar helpen. Waar het geld voor die staatshulp vandaan komt interesseert ons minder, mits wij maar niet te veel belasting behoeven te betalen.

Maar ook op ander gebied zien we steeds sterker egoïstische en individualistische trekken in onze samenleving.

Wat doen wij persoonlijk voor hen, die het moeilijk hebben? Voor eenzamen? Voor gehandicapten? Wat trekken wij ons aan van de vreemde gastarbeiders?

We hebben veel kritiek op Ambonezen en Surinamers, maar hoe stellen wij ons tegenover hen op? We hebben de mond vol over de egoïstische politiek van de blanke regering in Zuid-Afrika, maar is onze houding principieel anders? Let er eens op, hoe vele mensen auto rijden.

Ik rijd in mijn auto en de rest moet zich naar mijn rijden voegen. In mijn werk maak ik het vaak mee, dat een bepaalde categorie weggebruikers komt protesteren, omdat de weg voor hen niet veilig is. In veel gevallen niet ten onrechte.

Wanneer hen dan gewezen wordt op de risico's van andere weggebruikers, haalt men meestal de schouders op. Dat gaat hen immers niet aan.

Laatst kwam iemand bij mij protesteren, omdat hij met zijn trekker op de weg voor langzaam verkeer moest rijden. Hij wilde van de autoweg gebruikmaken, omdat hij daarop met zijn trekker toch geen gevaar liep. Toen ik hem erop wees, dat de automobilisten in elk geval wel gevaar liepen door de langzaam rijdende trekkers, wat zijn antwoord: dat kan mij niets schelen, want ik ben geen automobilist.

Ben ik mijns broeders hoeder?

Dezelfde ervaring doe je vaak op

met actiegroepen. Men voert actie voor een bepaalde zaak, een bepaald belang. Vaak voor een zaak, die op zichzelf wenselijk is. Maar men weigert vrijwel altijd daarbij ook andere belangen in acht te nemen.

Ook het huwelijks- en gezinsleven wordt door deze geesteshouding beroerd.

Als ik met een ander ga samenwonen zonder te trouwen, gaat dat toch een ander niet aan?

Wat heb ik met mijn ouders of met mijn kinderen te maken? Die hebben toch hun eigen verantwoordelijkheid.

Vele huwelijken stranden op de klippen van egoïsme en individualisme.

Individualisme in de kerk

Is het in de kerk veel beter gesteld?

Als ik geen zin heb naar de kerk te gaan, heeft een ander daar toch niets mee te maken?

Wel lid van een kerk zijn, maar je van de ander niets aantrekken. Dat vinden velen heel normaal.

Als de kerkeraad een of andere regeling treft, deze rustig aan je laars lappen, omdat je een andere regeling beter vindt.

Individualistisch christen zijn en geen bemoeienis hebben met anderen.

Zondags naar de kerk gaan, maar daarmee is het contact met de andere broeders en zusters dan ook afgelopen. Op zijn allermooist verwaardig je je misschien een pepermuntje van je buurman te nemen.

Dat is een heerlijke prooi voor de duivel, een kerk, die bestaat uit individuele christenen, die geen band met elkaar hebben. Kerkleden, die voor zichzelf leven, voor zichzelf geloven en voor zichzelf bidden.

Daarom wordt in de communistisch geregeerde landen ook zo fel gereageerd tegen kerken, waarin de christenen hand in hand gaan.

Tegen een dergelijke gemeenschap kan zelfs de satan niet veel beginnen.

Individualistisch is ook het uitgeven van publikaties door theologen, die zich daarbij niet afvragen wat het effect van deze publikaties is voor de kerkleden. Je krijgt soms de indruk, dat het bepaalde theologen volstrekt niets interesseert wat de gevolgen van publikaties voor de gemeenteliden zijn.

En is er ook geen individualisme tussen de kerken onderling?

Wat gaat het kerk A aan, wat kerk B doet? We zullen toch als plaatselijke kerk zelf wel uitmaken, hoe we ons kerkelijk leven inrichten. Kom niet aan onze vrijheid als plaatselijke kerk.

Hoe is onze houding tegenover medebroeders en zusters, die het moeilijk hebben of eenzaam zijn? We zijn toch niet verplicht al die

vervelende, zeurige mensen te bezoeken?

Hoe staat het als wij geroepen worden voor allerlei arbeid in Gods koninkrijk?

Neen, we kijken wel uit. Geen aanslag op onze vrije tijd.

Men moet ons niet aankomen met allerlei werk, dat buiten onze private belangensfeer valt.

Onze privésfeer is ons heilig.

Naastenliefde

Misschien vindt u deze beschrijving van de verhouding van de mens tot de naaste wat erg somber.

Het kan zijn, dat de boven gegeven schets wat eenzijdig is, maar toch is het goed, dat wij, u en ik, ons afvragen in hoever deze levenshouding ons in haar greep heeft.

Het kan natuurlijk ook allemaal minder openlijk en brutaal gebeuren. We kunnen onze egoïstische levenshouding camoufleren. We betalen een redelijke bijdrage voor de kerk. We geven voor de armen. We mopperen niet al te erg over onze hoge belastingaanslag.

We spreken met bewogenheid over de verre naasten, die het zo moeilijk hebben. We zijn zelfs humaan. De anderen hebben tenslotte ook een functie in ons bestaan. Als ik hem ten dienste sta, zal hij ook mij van dienst zijn. De anderen spelen voor ons een rol. De ander kan zelfs een bruikbare naaste zijn.

Maar zijn we, als we zo te werk gaan, in de grond der zaak zo veel beter dan die brute egoïsten?

Ook Kaïn bracht zijn offers aan de Here. Maar God waarschuwt hem, dat de zonde bij hem als een dier op de loer ligt. Als hij niet handelt naar Gods liefdebevel wordt hij een moordenaar.

God vraagt van ons een radikaal andere levenshouding.

God neemt geen genoegen met humaniteit.

De mens is Gods eigendom. Liefde tot God zal zich moeten uiten in liefde tot de naaste. De goede verhouding tot de naaste heeft zijn grondslag in de juiste verhouding tot God.

Eens zal Christus zeggen: „Voorwaar, Ik zeg u, in zover gij dit aan één van mijn minste broeders hebt gedaan, hebt gij het Mij gedaan.” „De Heiland maakt zich gelijk aan zijn minste broeder. In hem ontmoeten wij Christus. Er valt over die broeder misschien heel wat te zeggen. Hij is toch onze naaste. Hem hebben wij te bewijzen, dat wij God liefhebben.” (Ds A. Hilbers, in „Bijbel en arbeid”, blz. 94).

De Schrift vraagt naastenliefde op grond van de liefde tot God. Dat is bepalend voor onze verhouding tot de anderen.

De enkeling, geïsoleerd van de gemeenschap bestaat ook niet.

De mens is geschapen als gemeenschapsmens. Wij zijn op samenleven en samenwerken aan-

gewezen. Wij zijn medeverantwoordelijk voor de anderen.

Wat wij doen, gaat in de regel ook *anderen* aan.

Wanneer wij trouwen is dat niet een zuivere privé-aangelegenheid. Wanneer wij een bedrijf hebben, hebben wij medeverantwoordelijkheid voor onze werknemers en zij voor ons. Tesaamen mogen wij als bedrijf onze verantwoordelijkheid voor het algemeen belang niet uit het oog verliezen.

Als wij een eenzame, of een ongelukkige, of een ontwortelde gastarbeider ontmoeten, ontmoeten wij in hem Christus.

Als Christus over het wereldgericht spreekt, heeft Hij het niet over moordenaars en dieven, maar speciaal over mensen, die niets voor hun naaste gedaan hebben, over hen, die onverschillig waren tegenover de naasten, die God op hun weg plaatste.

Gemeenschap der heiligen

Nergens mogen wij het gebod der naastenliefde negeren. Egoïsme en individualisme zijn overal verboden waar. In de kerk, waar we door een bijzondere band gebonden zijn, komt dit gebod zo mogelijk met nog meer klem tot ons.

Wanneer we naar de kerk gaan, doen wij dat ook voor onze medebroeders en zusters. Stel u voor, dat door uw laksheid in de kerkgang een mede-kerkklid tot zonde gebracht zou worden.

Christus heeft ons niet leren bidden „Mijn Vader”, maar „Onze Vader”. Wij zijn kinderen van één Vader en vormen als zodanig een gemeenschap, waarin we voor elkaars welzijn medeverantwoordelijk zijn.

Wij belijden de gemeenschap der heiligen. Omdat wij gemeenschap hebben met de Heilige, hebben wij ook gemeenschap met alle heiligen en zijn wij elkaar tot een hand en voet.

Dat moet het uitgangspunt zijn ook voor de verhouding van de plaatselijke kerken en voor de verhouding tot kerken, waarmede wij niet in een kerkverband samenleven.

Het is verleidelijk om God te verwijzen naar ons innerlijk leven en te menen, dat echte vroomheid is beperkt tot innerlijke emoties.

Er zijn individualisten geweest, en zij zullen er nog wel zijn, die menen, dat echte vroomheid is de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie.

Maar wij zijn geen geestelijke atomen, doch mensen, die in gemeenschap zijn geboren en leven. En dat geldt wel zeer in het bijzonder voor kerkleden, die als leden van Gods Verbond zijn geboren.

Egoïsme en individualisme mogen, vooral in de kerk, niet gevonden worden.

Tegen egoïsten, die alleen eigen welzijn zoeken te bevorderen, heeft Christus gezegd, dat wie zichzelf zoekt te handhaven, zichzelf, zijn leven, onvermijdelijk verliest, maar wie zichzelf, zijn leven, verliest, het zal winnen.

Daar is zoveel te doen in Gods Koninkrijk.

Ziet u het werk, dat op u ligt te wachten?

Liefde maakt vindingrijk.

Als de liefde er is, dan vindt u het wel. Dan ziet u, dat het werk voor het grijpen ligt.

Dan zult u Christus ontmoeten.

D. W. L. MILO — DALMALLY

DANKBAARHEID

De dankbaarheid, zo leerden wij vroeger onze kinderen, is de eerste christendeugd. Dat was natuurlijk een moeilijke zin voor kleintjes — maar ze leerden de inhoud, door dank u wel te zeggen wanneer de omstandigheden daartoe pas gaven. Vreselijk ouderwets — maar zo waren we toen al. Vandaag leert een kind dat het rechten heeft en bezig is zijn positie te verliezen, wanneer het afhankelijkheid laat blijken. Dus geen dank u wel — maar een kritisch oordeel over waarde en kwaliteit van het ontvangene. Pardon, van het verworvene.

Hier leven we een halve eeuw achter de „ontwikkeling” aan. Hier wordt nog thank you gezegd, op alle mogelijke en onmogelijke momenten. Als het een beetje extra mag dan thank you very much, dank u zeer veel. En de andere partij, al dankbaar vanwege andermans dankbaarheid, stamelt even vrolijk: you are welcome, je bent welkom. Wat een taal hè? Als ze niets beters weten te zeggen (wij zouden zeggen: laat maar zitten, of: graag gedaan, of: volstrekt geen dank, of erg netjes: pas de quoi) dan zeggen ze hier: je bent welkom. Je mag terugkomen. Want Schotten zijn dankbaar en gastvrij; tussen haakjes dat zijn net de eerste en tweede christendeugden. Lief volk, dat deuren en harten voor de ander openzet. En je bent blij, iets te mogen doen in die menselijke gemeenschap. Luister.

In ons kerkje staan enkele kerkmeubelen: een prachtig glas-in-lood raam achter de preekstoel, waar de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan in zonnige kleuren staat gemaald; twee verrukkelijk antieke collectebakjes, notenhout met gedraaide stelen en koperen beslag een collecterende verwarmingskachel, die op alle ongeschikte momenten aanslaat; een avondmaalstafel en doopvont met zeven stoelen, versierd met rijk houtsnijwerk en tenslotte een heus, oud, Amerikaans orgeltje van notenhout. Jawel, een Amerikaans harmonium uit Chicago, die zondige stad, met twee spelen, twee trappers, twee kniezwellen en vijf mankementen.

Een oude zuster, die met heel haar hart doch met afnemende krachten het hijgend hertjen bespeelde, had te kennen gegeven dat de predikant eens een opvolger moest zoeken. De predikant, in ons huis een piano

M. R. VAN DEN BERG — LEIDEN

JEREMIA

JEREMIA 17 : 5-8

Boom en struik

In het raam van een tekening van Israëls zonde en het komende oordeel van Jahweh vinden we in Jer. 17 twee verschillende levenshoudingen aangeduid met voor oosterlingen bijzonder sprekende beelden: dat van een struik in de woestijn en van een boom bij het water.

Een struik in de woestijn is kaal en dor. Er zit geen groei in. Zo'n struik blijft armetierig. Want er is

immers een chronisch gebrek aan water. Zo kaal is zo'n struik, dat hij — als er bij uitzondering eens een keer regen valt — niet in staat is daarvan profijt te trekken. Hij merkt het niet eens als er iets goeds komt. En het totaalbeeld is en blijft dat van dorheid, eenzaamheid, vruchteloosheid en armetierigheid.

Daartegenover wordt gesteld een boom aan het water. Die is het absolute tegenbeeld van een woestijnstruik. Hij is groen en fris en uit de kluiten gewassen en vol vruchten. Want hij heeft nooit gebrek aan water. Hij is er zo goed aan toe, dat hij er geen hinder van heeft als de hitte toeslaat en er eens een droog jaar komt. Daar kan die boom tegen. Hij blijft groen. Hij blijft vrucht dragen.

Vertrouwen

Deze twee beelden staan hier voor twee soorten mensen. De kale struik staat voor de man die op een mens vertrouwt, die vlees tot

zijn arm stelt en wiens hart van de HERE wijkt.

Vertrouwen is iets dat zich afspeelt op het diepste niveau van de mens. Een mens kan allerlei dingen doen, slapen en nog vele andere dingen. Het een raakt hem dieper dan het andere en in het een geeft hij zich meer dan in het andere. Er zijn tal van dingen die zo aan de oppervlakte van zijn bestaan liggen, dat het verdwijnen of veranderen ervan hem niet wezenlijk zou raken. Maar als we over vertrouwen spreken, raken we de kern van zijn bestaan. Dan stuiten we op de accu van zijn leven, op de bron waaruit hij leeft en waardoor hij is die hij is.

De bijbel kent voor vertrouwen en geloven dan ook maar één woord. Vertrouwen is geloven en geloven is vertrouwen. Waarin een mens gelooft, daar vertrouwd hij op. En waar hij op vertrouwt, daar gelooft hij in. Vertrouwen is de basis waarop zijn leven berust, waarop het gebouwd wordt. Het bepaalt zijn koers en zijn optreden.

Daarom is de vraag naar datgene waarop de mens zijn vertrouwen stelt en waarin hij gelooft, de vraag naar de grond van zijn bestaan. Het is de diepste vraag die hem gesteld kan worden. In het antwoord op die vraag komt uit wie hij is. Daarin geeft hij zich bloot tot op de bodem.

Torenbouwers

De kale struik tekent het beeld van iemand die zijn leven bouwt op de mens, op zichzelf, op vlees. Hij vindt de diepste grond van zijn bestaan in zichzelf. Hij is de mens die barst van zelfvertrouwen, zoals de torenbouwers van Babel.

Laten we voor onszelf een naam maken, zeiden ze. Een toren waarvan de top tot in de hemel reikt. Laten we een stad bouwen, waarin we eeuwig kunnen wonen en waar we niet meer het risico lopen heen en weer gehusseld te worden door het bestaan.

De maatschappelijke structuren

bespeurende, vertelde het probleem. Waarop H.K.H. naïef verklaarde, dat schrijver dezes in Nederland de functie van organist had vervuld met uiteenlopende resultaten op zeer uiteenlopende instrumenten. Instantelijk werd hem dus gevraagd, een bijdrage tot de eredienst te leveren, waartoe hij zich zeker niet te goed mocht achten.

Het spelen op een goed, echt kerkorgel mag dan voor de geschoolde organist een peuleschil zijn — het muziek maken met hulp van een hijgend stukje antiek vergt inderdaad enige techniek, uithoudingsvermogen en nederigheid. Dankbaar voor wat we hier kerkelijk genieten aanvaardden we het verzoek. Dies spelen wij op zondagmorgen hymns in plaats van Geneefse psalmwijzen, romantiek in plaats van thematiek, gevoelvol in plaats van stijfvol. Nu ja.

En ziet de Schotse dankbaarheid voor zulk een kleinigheid. In de afkondigingen deelde de predikant, na een very warm welcome to our visitors, mee dat zr MacDonald vanwege haar leeftijd werd opgevolgd door br M., een Dutch organist, die met zijn vrouw tot de trouwste kerkgangers behoort en op eerste verzoek bereid was dit nederige werk van zr MacDonald voort te zetten. Een hartelijk dankwoord van de gemeente voor zr MacDonald. En een hartelijk dankwoord aan br M.

Zeven mensen bleven na afloop van de dienst na, om ons de hand te drukken en te bedanken voor het orgelspel. De organiste was er bij: het is een geheel ander instrument geworden, zei ze. Wat fijn, dat u net op tijd hier bent gekomen, zei ze. U hebt a man's touch, een mannelijke aanslag, zei ze. Ja, wat had ze dan gedacht?

Nu ja, er was wel een en ander aan het orgeltje gerepareerd, voor het een „geheel ander instrument” was geworden. Een stel zwijgende tongen moest worden schoongemaakt, een paar versleten koppelingen aangeschroefd, een losgeraakte registerknop vastgelijmd en nog zo wat. Met hulp van een ijzerdraadje, een zakmes en een schroevendraaier was het dus „een heel ander instrument” geworden.

En daar stond onze predikant na de eerste gespeelde dienst in de hal met zijn ouderlingen. Hij greep mijn beide handen en bedankte nog eens extra. Waarop ik zei: nooit weer zo in de kerkdienst mij bedanken — of ik durf nooit weer voor u te spelen. Ik kon het niet laten, antwoordde hij: de gemeente is zo dankbaar. Ja, en Schotten zingen graag.

—o—

Bij een volgend gesprekje vroeg hij me: was dat nou zo gek, dat de gemeente bij monde van haar predikant je bedankt voor je werk in de

HULP BIJ BIJBELSTUDIE

waarin we leven, deugen niet, zeiden ze. Kijk maar: we kunnen zo maar over de aarde verstrooid worden. Dat zit er gewoon in. Als we daar niets tegen doen, gebeurt het onherroepelijk. Dan raken we versplinterd en vervreemden we van elkaar.

Daarom moeten we de maatschappelijke structuren veranderen. We moeten een stad bouwen en een toren. Dan zitten we gebeiteld en kan ons niets meer gebeuren. Alleen op die manier kunnen we de toekomstige ontwikkelingen in de hand houden en voorkomen dat we uiteen vallen. Laten we een stad bouwen en een nieuwe maat-

schappij op poten zetten. Dan zullen alle mensen broeders zijn en blijven.

En we kunnen het immers. We bezitten de technische kennis en de middelen ervoor. De nieuwste ontdekkingen stellen ons in staat tichels te bakken. En we hebben hier ook de beschikking over de grondstoffen voor specie om er een goed en hecht bouwwerk van te maken.

En dan gaan ze aan de slag. Met een gigantische krachtsinspanning bouwen ze aan een nieuwe maatschappij, waaruit de dreiging verdwenen zal zijn en waarin het goed leven zal zijn in onderlinge eenheid en harmonie. Een maatschappij waarvan de mens zal zeggen: zie eens, wat we gepresteerd hebben! Is het niet geweldig!

eredienst? — Och nee, dat is niet zo gek. Het was ook goed bedoeld. En misschien wel terecht ook. Maar het maakt een Nederlandse organist wel erg verlegen; die krijgt neiging om hard weg te lopen bij zoveel dankwoorden. Daar moet u geen gewoonte van maken.

Hij vroeg: doen jullie dat dan in Nederland niet? Elkaar bedanken voor een bijdrage aan de eredienst? Elkaar waarderen voor kerkelijk werk? Dat animeert toch zeker? Het is toch goed, elkaar aan te moedigen voor alle christelijke arbeid? Zo iets leren we onze kinderen al heel jong. (Zei ik u al, dat we hier een halve eeuw achterlopen?)

Neem nou de kerkelijke bloemen. Elke zondag staat daar een machtig boeket bloemen voor de preekstoel in een antieke koperen bloempot te prijken. Samen met het glas-in-lood raam vormen die bloemen het liturgisch centrum, waarin het Woord ligt te glanzen. Elke zondag nieuwe bloemen, bloemen van het jaar, bloemen uit Schotse tuinen, luisterrijke bloemen. Wie zorgt daar eigenlijk voor? Dat horen we stellig wel eens op een gemeentevergadering; we zullen er op letten. In een parochiekerkje, hier vlak bij, hangt een lijstje van de dames, die wekelijks naar toerbeurt voor de kerkelijke bloemen zorgen. De dame, die het regelde heeft zich zelf natuurlijk op de eerste en de laatste plaats genoemd: die neemt een dubbele taak op zich. En ze vraagt dan ook vrijmoedig, of degene, die verhinderd is haar beurt waar te nemen, dit zelf even met haar opvolgster wil regelen. Thank you very much.

—o—

Vanmiddag riep een vrolijke stem mijn naam, toen ik langs het kerkhof wandelde. Jawel, over de tuinmuur hing onze predikant, in hemdsmouwen; hij was blijkbaar bezig zijn gazon te scheren. Geniet je van de mooie dag? vroeg hij. Dat deed ik. En zijn de liederen voor aanstaande zondag naar je zin? vroeg hij. Dat waren ze. Verder volgde een babbeltje over het weer, de muggen, de hymns, de kleinkinderen van weerskanten, het gerepareerde orgeltje en de zalm, die nu eindelijk de rivier op begon te komen. Tenslotte zei ik: ik weet een leuke verrassing voor u. Wat dan? Wel, deze week heeft een bezoeker een tienpennystuk in de doopschaal gelegd, en sedertdien hebben alle gasten er geld bij gelegd. Er ligt al voor meer dan twee pond in de doopschaal.

De ogen van een Schot moet u zien, wanneer er geld in het vooruitzicht wordt gesteld! Er is een verhaal van een simpele Schot, die voor het eerst Glasgow bezocht. Daar zag hij een geldstukje op straat liggen. Met één sprong van het trottoir zat hij er boven op en was meteen door een dubbelbus overreden. De politie stelde in haar rapport de doodsoorzaak vast: natuurlijke omstandigheden.

Welnu, onze predikant was in twee bewegingen boven op de kerkhofmuur, met de derde sprong hij op een oude zerk en, aangespoord door de natuurlijke omstandigheden, rende hij vrolijk kerkwaarts. Dankjewel, dankjewel, riep hij nog dat moeten we gauw in veiligheid stellen.

Lacht u daar om? Maar twee pond sterling is hier een hoop geld. En kerkgeld is heilig geld. Dat mag niet door gewetenloze jongelui (gesteld, dat die een kerk binnenlopen) worden gekaapt. Stel u voor dat in Fort William een kostbaar schilderij van Murillo, voorstellende Sint Franciscus van Assisi, vorig jaar per ongeluk door iemand is meegenomen. Daar praat het hele land over. Het gebeurde in vakantietijd en een gratis folder met gegevens over de kerk vermeldde argeloos, dat er een echte Murillo hing. Zo maar, in een openstaande kerk. Want je verwacht toch niet dat een mens, die de stilte en de inkeer van een kerkgebouw zoekt, in Gods eigen huis Gods eigendommen gaat stelen? Dat is geen gewone diefstal — dat is Godslastering!

Je staat er van te kijken, hoeveel mensen er zo maar een kerk binnenlopen. Om eens even alleen te zijn, in gewijde stilte. Eens even tot jezelf te komen in de binnenkamer. Eens even met God de Heere te spreken, buiten de gewone spreekuren om. Ook om eens even die omgeving te proeven: de omgeving van gebeden en lofzangen, van tranen en dankbaarheid. En om gesticht te worden door de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan; om weer te verstaan wie je naaste is. Als u het gastenboek in de hal doorbladert vindt u er namen en adressen en landen in, waarover u zich verwondert. Er zijn echte pelgrims bij. We hebben wel leuke contacten verkregen via dat gastenboek in de kerk.

Enkele gasten hadden het harmonium gebruikt. Er lag een briefje op met de woorden: we have sung some Hymns in your lovely Church — we hebben wat liederen in uw kostelijke kerkje gezongen. Thank you.

C. VEENHOF — KAMPEN

Persschouw

„Verwetenschappelijking van de theologie”

(4)

In zijn artikelenreeks over „Reformatie van de opleiding” stelde Van 't Spijker ook de vraag aan de orde of de gereformeerde theologie zich altijd duidelijk en scherp in kritische zin tegenover de filosofie heeft opgesteld. En hij wees er daarbij op dat er bij Calvijn sprake was „van een bewuste en stevige stellingname tegenover de wijsbegeerte”. En dan zegt hij het volgende:

Calvijn begeerde in alles een leerling te zijn van de Schrift, dat is tevens: leerling te zijn van de Heilige Geest. Wanneer zijn tegenstanders hem bij tijden dwingen tot een stellige uitspraak, geeft hij soms ter nauwernood toe, en is hij zich ook bewust dat soms zijn spreken de grens der menselijke uitdrukkingsmogelijkheden nadert. Hij aarzelt dan om verder te gaan. Eén van de uitdrukkingen die hij in deze situatie graag beziigt is, dat we moeten blijven binnen hetgeen ons de Here geopenbaard heeft, en dat we ons tevreden zullen stellen met die openbaring, opdat we niet in de afgrond zullen storten. Inderdaad is bij Calvijns opvatting van de christelijke leer sprake van een ingetogenheid en ootmoed, van een terughoudendheid en soberheid die past bij het *leerlingzijn*. Daar komt een christen nooit boven uit.

Maar het is de vraag, of dit bewustzijn altijd even klaar en helder geleefd heeft bij de vertegenwoordigers van de gereformeerde traditie. Was bij Calvijn de theologie een Woord-theologie, ingebed in het verstaan van de gemeente, beleefd en beleden in de prediking, in het gebed en in de dienst van de gemeente, ná Calvijn is er een ontwikkeling geweest waarbij niet altijd even duidelijk deze dingen zijn gehonoreerd.

Hoewel we hier aan een zeer interessant en ook aan een zeer belangrijk thema raken, kunnen we onmogelijk breed en diep op de vragen die hier liggen ingaan. Wel moeten in verband met het onderwerp dat ons bezig houdt een paar opmerkingen worden gemaakt.

De eerste opmerking is deze, dat de theologie ná Calvijn (de hele Lutherse ontwikkeling laten we hier eenvoudig buiten beschouwing, hoewel deze er ten dele parallel mee loopt!) een ontplooiing te zien heeft gegeven, die niet in elk opzicht gebleven is binnen het raam, dat Calvijn had uitgezet, die integendeel daarbuiten is gegaan. Een voorbeeld mag dit duidelijk maken. Wanneer Calvijn spreekt over de praedestinatie, dan klinkt 't zijn tegenstanders hard in de oren, ja zeker! Maar wie hem volgt in zijn Institutie, en (veel te veel onbekend) in zijn preken over de verkiezing wordt

altijd opnieuw diep getroffen door de terughoudendheid, waarmee Calvijn op het laatste ogenblik terugdeinst voor een menselijke conclusie, voor een manier van ontledend denken, waarbij de werkelijkheid van het evangelie in gevaar zou kunnen komen. Bij Calvijn is geen sprake van verkiezings-idee, van verkiezings-logica, van verkiezings-accenten, waarbij het evangelie, als boodschap, als *appel*, als goddelijke *invitatie* tot het heil zou worden ontkracht. Bij Calvijn wordt de welmenendheid van de belofte op geen enkele manier ingeperkt door een verkiezingsspeculatie, die de mensen in de onzekerheid laat. Voluit laat hij de boodschap van Gods genade horen. En hij bekommert zich niet om de consequenties, die voor óns denken voortvloeien uit het geweldige feit, dat de genade van God een verkiezende genade is. Voor die afgrond houdt Calvijn eerbiedig stil. Hij wil er niet in vallen. En hij wil leerling blijven, d.w.z. hij wil zelfs niet proberen om vast te stellen hoe in feite de zaken bij God liggen. Dit is de boodschap van de Reformatie.

Maar daarna, toen de Contra-Reformatie inzette bij Rome, daarna, toen Rome zijn grootste theologen in het veld bracht om de Reformatie te bestrijden, toen heeft binnen de gereformeerde traditie zich een stroming doen gelden van grote en grootse theologen. Mannen als Beza, Calvijns opvolger in Genève, Ursinus, Fr. Junius, Chandieu of Sadeelis, P. Martyr, en H. Zanchius behoren tot deze derde generatie van de Reformatie. En zij hebben met gebruikmaking van de methode van de Contra-Reformatie, deze anti-reformatorische beweging bestreden uit alle kracht.

Met gebruikmaking van de methode der contra-reformatie, d.w.z. met gebruikmaking van de scholastieke methode! De rooms-katholieke theologen die Rome in het veld bracht gebruikten immers deze methode. Zij wilden op een redelijke manier aantonen, dat de Reformatie geen gelijk kon hebben. Eén van de belangrijkste contra-reformatorische theologen was Bellarminus. Hij probeerde aan te tonen, dat Luther en Calvijn geen gelijk konden hebben. En hij hanteerde daarbij de z.g. scholastieke methode, d.w.z. de methode die ook in de middeleeuwen door de toenmalige grote theologen was gehanteerd, om de waarheid van het christelijk geloof ten overstaan van het denkend vermogen van de mens te bewijzen. Een sprekend voorbeeld daarvan was Anselmus, een man van vroom gemoed, en met beste bedoelingen. Hij probeerde echter op de manier van het redenerende verstand aan te tonen, dat de geboorte van Christus de meest logische gebeurtenis was, die zich ooit had kunnen voltrekken. Maar hij vergat, dat hij zijn wetenschap al van te voren aan de Schrift had ontleend. En zijn methode was dus een „alsof”-methode.

Wélnu, die methode was door Rooms-katholieke theologen verder ontwikkeld, en zijn werd in de tijd van de Contra-Reformatie volop gebruikt tegen de Reformatie. En het geval wil, dat de theologen van de derde generatie ter verdediging van de Reformatie zich hebben laten gebruiken, d.w.z. zij hebben ter verdediging van de grote waarheden van de Reformatie zich de wapenen ter verdediging laten aanreiken door hun tegenstanders. Misschien moet men het anders zeggen: zij hebben zich laten verleiden om dezelfde tactieken en dezelfde manieren van redeneren te gebruiken als hun tegenstanders. Weliswaar met de beste bedoelingen deden zij dit. Er is geen betere verdediging dan de aanval. Er is geen betere methode

ter verdediging dan die waarbij men de wapenen der tegenstanders gebruikt. Maar — en dat is het nadeel van die methode geweest — zij hebben daarbij voorbijgezien, dat men niet elke willekeurige methode gebruiken kan om de Schrift en de waarheid van de Schrift te verdedigen.

Gevolg hiervan is geweest, dat met betrekking tot het leerstuk van de verkiezing de reformatorische leer een accentverschuiving onderging, die blijkbaar werd in de manier van voorstelling. Calvijn houdt zich in. Hij redeneert niet door. Hij weet van zijn eigen beperktheid. Hij wil niet in de afgrondelijke diepte storten van het menselijke denken. Maar Beza houdt zich niet meer in. Wanneer men Beza leest over de verkiezing Gods, lijkt het wel alsof hij er bij is geweest. Hij kan de zaak in schema brengen. Hij geeft zowaar een schematische voorstelling van de zaak, zo rechtlijnig, zo consequent en zo logisch, dat men de verschillende gevolgen van de verkiezing en van de verwerping de een na de ander zo maar uit zijn grafiek kan aflezen. Iets dergelijks vinden we bij Perkins in zijn „gouden keten van het heil”. De hele zaak van het mysterie der zaligheid is in kaart gebracht. En men kan alles zo maar aflezen uit zijn voorstelling van zaken.

De methode was het werk van grote theologen. Maar zij heeft niet voldoende rekening gehouden met het *mysterie* der godzaligheid. Men komt weliswaar diep onder de indruk van hun geleerdheid. Maar zij hebben niettemin voorbereid de episode in de geschiedenis van de theologie, die we de orthodoxie (soms zeggen we: dode orthodoxie) plegen te noemen.

De tweede opmerking die gemaakt moet worden is deze: hier is de theologie losgemaakt van haar onmiddellijke voedingsbron: het Woord. De leer gaat een min of meer zelfstandig bestaan leiden. Ook de leer over het Woord van God. Ook hier geldt dat deze ontwikkeling grotendeels is bepaald door de Contra-Reformatie. Deze heeft tot op het concilie van Trente (1545-1563) de leer der Reformatie omtrent het Woord Gods veroordeeld. Daartegenover heeft de Reformatie de leer omtrent het Woord

verdedigd. De alleen-geldigheid van het Woord heeft zij verdedigd tegen de traditie van Rome in. Maar onwillekeurig, zonder de opzettelijke bedoeling werd daarbij het Woord ook verzelfstandigd. Het geheim van het Woord in inspiratie en blijvende actualiteit werd verdedigd. Maar wanneer men een geheim gaat verdedigen — hoe lang kan het dan nog een geheim blijven? Eén van de kenmerken van de komende orthodoxie als periode uit de geschiedenis der theologie is deze verzelfstandiging van het Woord ten opzichte van het werk van de Geest. En het derde aspect der ontwikkeling hangt er nauw mee samen: de leer gaat een min of meer zelfstandig bestaan leiden. Zij wordt vastgelegd in diverse confessies. En zij geldt. Maar is het nog de „doctrina salutis” (leer, prediking des heils - C.V.) in de zin van Calvijn? Is het nog de leer der godzaligheid, zoals de eerste mannen het bedoelden? Of speelt er iets anders mee? Daarover een volgende keer.

Men kan het prachtige schema van Beza vinden, nog wel in facsimile, in Schilders brochure: „Een nieuwe binding, een nieuw gevaar” die hij over de theologie van de Amerikaanse geref. predikant H. Hoeksema schreef. In feite is dit schematiseren griezelig. Een vrome duitser zei er eens van: „Der gute Mann weiss ja noch besser Bescheid als unser liebe Gott selbst.”

Calvijn waarschuwt onophoudelijk voor de „curiositas” van de theologen, hun nieuwsgierigheid, hun meer willen weten dan God geopenbaard heeft. Die „curiositas” noemt hij de „moeder” van de „speculationes”, de ijdele bespiegelingen waaraan ook nu zo veel theologen zich te buiten gaan.

Een nuttig boekje

Er zijn in de voorbije maanden enkele boekjes en boeken verschenen die onze aandacht verdienen omdat ze voor het kerkelijk en persoonlijk leven van belang zijn. Ik wil er daarom op „mijn” pagina iets van zeggen.

Eerst noem ik het boekje van ds O. Mooiweer „Verkondiging en Verwachting”. Het is een verzameling van artikelen die hij in Opbouw en een paar kerkbladen schreef. Ze werden door hem gegroepeerd in zes rubrieken, nl.: De prediking van het Evangelie; De dienst der diakenen; Kerk en Geloofsbelijdenis; Het Gezin in de branding; Leven uit het Woord.

Uit deze inhoudsopgave merkt men dat een belangrijk aantal aspecten van het kerkelijke en persoonlijke leven ter sprake komen. Het spreekt van zelf dat daarover in het korte bestek van dit boekje niet meer dan enkele opmerkingen kunnen worden gemaakt. Maar de kwesties die erin worden aangesneden zijn belangrijk. En wat de schrijver daarover zegt is goed en hij doet het in een levende, directe, persoonlijke stijl.

Over de prediking lezen we een nadere uitwerking van drie diepe gedachten van Calvijn daarover, nl. dat God in de prediking zijn handen naar ons uitsteekt; ons de scepter van zijn genade toereikt; en dat daarin het bloed van Christus op ons neerdruipt. Voorts gaat het over de vragen: Wordt er wel echt naar de preek geluisterd? En: wat mogen we van de prediking verwachten? Ten slotte horen we iets over de ware prediking. Bizar actueel en instructief is het opstel: Tongentaal en Gebedsgenezing. En niet minder belangrijk zijn de thema's: Kerk en Geloofsbelijdenis en Het gezin in de branding. In de behandeling van dit laatste sluit ds Mooiweer zich nauw aan bij een prachtige brochure van die naam van wijlen dr K. Sietsma.

Van harte beveel ik dit boekje van ds Mooiweer ter lezing aan. Speciaal denk ik daarbij aan de ambtsdragers — er zijn in dit najaar weer veel „nieuwelingen” bevestigd! Het boekje kan hun goede diensten bewijzen bij hun zich oriënteren in hun taak en hen prikkelen tot dieper nadenken daarover.

C.V.

Boek- bespreking

M. Coenraads,

Steekt koelte de schouders op.

Bosch en Keuning, Baarn 1976
(serie Seismogram onder redactie van Ad den Besten)

Dit boekje bevat 34 korte gedichten. Ze zijn meestal sterk associatief en impressionistisch. De belangrijkste thema's zijn de natuur, de dood en de (vrouwelijke) levensgezel. De gedichten zijn niet erg gemakkelijk toegankelijk. Dat hoeft ook niet, maar ik heb de indruk dat dat hier te maken heeft met de kwaliteit van de gedichten: het zijn eigenlijk niet meer dan korte, ongestructureerde impressies, die de dichter in woorden giet. De gedichten missen vormkracht: de dichter structureert zijn taalgebruik niet zo, dat zijn gedichten worden uitgetild boven zijn individuele associaties en emoties. „Het graan des levens wordt niet omgestookt tot de jenever der poëzie.” Het spelen met woordbetekenissen door Coenraads kan dat niet goed maken. Gebrek aan vormkracht hoeft niemand te beletten gedichten te schrijven, maar wel ze te publiceren.

Dat betekent niet dat er geen enkel aardig gedicht in deze bundel staat. Het gedicht „Bejaardentehuis” b.v. vind ik wel heel aardig:

op sterven na dood
haalt hij een kleintje koffie
een sneetje brood

gisteren
was zijn zoon nog hier

is alles goed met vader
met vader is alles goed
een kleintje koffie
het lakenwitte brood
en een hart dat pompt

maar tegen verkalkte wanden
stijgt het grondwater van de dood

Verder wordt op de omslag meegedeeld dat christelijke noties ter sprake worden gebracht in deze gedichten. Dat geldt m.i. slechts voor een paar, en die mededeling lijkt me dan ook meer bedacht door het (commerciële?) brein van de uitgever. Kortom, er staan wel enkele waardevolle gedichten in deze bundel, maar Coenraads moet een volgend keer toch wat selectiever zijn.

G. E. Booij

De redactie ontving . . .

Wreedheden in Rood China; taferelen uit de Culturele Revolutie uitgebeeld door een ooggetuige, met een korte levensschets van de kunstschilder Ch'Yung-sheng, 78 bladzijden op kunstdrukpapier. Prijs f 11,90, franco per post f 14,—. Bestellingen bij de boekhandel of door overschrijving van f 14,— op gironum-

mer 524990 van Alg. Secr. I.C.C.C. te De Bilt.

Ds M. R. van den Berg - De tweede brief aan Timotheus. Het testament van een ter dood veroordeelde. Zicht op de bijbel-serie, nr. 13. 80 pagina's bijbel-uitleg. Prijs f 9,50. Uitgave Buijten en Schipperheijn te Amsterdam.

Dr W. J. Ouwenel - Jeugd in een stervende eeuw. Het lot van jonge mensen in een evolutionistische cultuur. Dit boek is uitgegeven in samenwerking met de Stichting Bijbelgetrouwe Wetenschap. (Pijl boek nr. 4) door Buijten en Schipperheijn te Amsterdam. Ruim 200 pag.; prijs f 15,90.

Dr K. J. Kraan - Heiliging, het hart van het heil. Ruim 150 pagina's; prijs f 15,90. Uitgave Kok, Kampen.

Prof. dr G. Quispel, Drs A. de Reuver, Prof. dr S. van der Linde, Ds A. Moerkkeren - Mystiek en bevinding. De vier lezingen die in deze bundel zijn opgenomen werden in Zeist gehouden op de Zomerconferentie 1976 van de Civitas Studiosorum in Fundamento Reformato. Omvang: 83 pagina's; prijs: f 10,90.

Charismatisch Nederland. Overzicht van de ontwikkeling van de Pinkstervernieuwing onder redactie van *Fem Rutke*. Met bijdragen van o.a. Ds W. W. Verhoef, Prof. dr P. Schoonenberg S.J., Prof. dr J. Veenhof, Dr W. C. van Dam.

Verschenen in de serie Nieuw Leven bij uitgeverij Kok, Kampen. 124 bladzijden. f 13,90.

Prof. dr Ir. E. Schuurman - Techniek: middel of moloch? Een christelijk-wijsgerige benadering van de crisis in de technisch-wetenschappelijke cultuur. 136 pag., prijs f 15,90. Een uitgave van Kok, Kampen.

In de hof der evangelische kerkmuziek - Bloemlezing van artikelen en voordrachten van Willem Mudde. Een jubileumboek, uitgegeven ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van Dr Willem Mudde als Luthers Kerkmusicus. Het boek is verkrijgbaar door storting van f 29,50 op gironummer 1058737 t.n.v. Ds A. J. Allan te Heerlen (secretaris van de Stichting Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek), met vermelding: Jubileumboek.

Prof. dr A. Troost - Universiteit in de branding. Een overdruk van de rede die prof. Troost op een bijeenkomst van de Stichting voor Politieke Bewustwording heeft gehouden. 1 ex. f 0,50; 10 ex. f 2,50; 100 ex. f 20,— incl. porto. Storting op giro 32.92.700 t.n.v. OSL-Verzendhuis, Capelle a. d. IJssel.

De mogelijkheid bestaat dat op deze uitgaven wordt teruggekomen in een bredere recensie.

Van de Zending

Soemba-Borneo

Gemeenschap

Parai Puluhamu, 26 mei 1977

Aan de Geachte

Gereformeerde Kerk te 's-Gravenhage,
p.a. de Geachte Heer L. F. Venderbos,
Melis Stokelaan 828,
's-Gravenhage, Nederland.

Geliefde broeders en zusters in onze Here Jezus Christus,

Uw brief d.d. 's-Gravenhage 7 april '77, die gericht was aan de afgevaardigden van de Kerken, is vertaald en vermenigvuldigd door ds P. P. Goossens, zodat die brief kon worden uitgedeeld aan al onze kerken; die brief is ook voorgelezen in de vergadering van onze Synode, die van 24 tot 26 mei 1977 te Parai Puluhamu vergaderde.

Toen de vergadering de inhoud van uw brief beluisterde, was ze zeer verheugd, omdat uit die brief bleek dat u de band en de gemeenschap met ons steeds onderhoudt, zoals ook hieruit blijkt, dat u — elke keer voordat een synode bijeenkomt — een brief aan ons schrijft, om ons eraan te herinneren dat we ter vergadering ons te onderwerpen hebben aan de leiding van de Geest en ons alleen maar mogen baseren op het Woord des Heren.

We zijn ook blij, omdat u, als u onze brieven ontvangen hebt, ze niet slechts leest en daarna opbergt in stofmap, maar ze ook opneemt in uw kerkblad, zodat de broeders en zusters, die ze lezen, de eenheid in de Here (met ons) kunnen onderhouden en voor ons kunnen bidden, opdat de gemeenschap blijvend onderhouden worde, zoals dat wordt aangegeven in de text, waarnaar u verwees (Efes. 4: 5-6).

In deze brief vertelde u ons ook, dat ds Verhey inmiddels afscheid van u genomen heeft, maar dat u, onder de zegen des Heren, een andere Dienaar hebt verkregen, die in zijn bediening slechts het Woord Gods wil verkondigen, nl. het Woord des levens. Wij vinden het heel erg fijn, dat U een Dienaar verkregen hebt, die de schapen van de Here liefheeft en die goed op ze let, zoals dat in Gods Woord geëist wordt.

Ds P. P. Goossens schenkt ook altijd bijzonder veel aandacht aan onze zwakheden, en geeft ons daarbij altijd veel vermaningen uit Gods Woord, zoals u — onze broeders in Nederland — dat nu tegenover ons doet in uw brief. Uw vermaningen zijn zeer terecht, en we zijn er blij mee. Eigenlijk moeten we zeggen, dat die vermaningen door de Heilige Geest gesproken worden, waardoor Hij ons duidelijk maakt hoe groot Gods liefde in Christus is, Die ons uit de greep van de duivel gerukt heeft, ons heeft verwijderd van de zonde en ons nu leidt door Zijn Woord naar het goede land. De geschiedenis van de Israëlieten in de woestijn verschilt eigenlijk niet van de geschiedenis van ons leven hier (op Soemba), zoals u dat heel goed weet uit onze brieven en uit de brieven van ds P. P. Goossens. Hierin laat u ons maar niet gaan op onze eigen wegen, volgens onze eigen wil, maar vermaant u ons, ons duidelijk makende hoe groot Gods toorn over ons is, als we ons van Hem afkeren en de wil van de duivel volgen of weer terugvallen in de heidense gewoonten.

Uw brief is heel belangrijk voor onze kerken; daarom hebben we er op de synode over gesproken en afgesproken, dat die brief moet voorgelezen worden in elke kerk, als men 's zondags samenkomt.

Uw geschenk, nl. de serviezen voor het Heilig Avondmaal, is door ds P. P. Goossens onder de kerken verdeeld, door bemiddeling van de afgevaardigden der

Kerken, die ter synode aanwezig waren. Wij spreken onze hartelijke dank uit aan de broeders en zusters, die die Avondmaalserviezen ons geschonken hebben. Wij hopen dat u onze dank wilt overbrengen aan de broeders en zusters, die aan dit geschenk hebben bijgedragen.

Broederlijke heilgroet in onze Here Jezus Christus, namens de Synode van de Vrijgemaakte Kerken van Oost-Soemba c.a.

(w.g.) Ds K. Tanahomba, voorz.

(w.g.) Ds J. R. Here, assessor

(w.g.) B. A. Lado, scriba I

(w.g.) J. H. Ratuwijla, scrib. II

Kerknieuws

Kand. K. Muller: Kandidaat K. Muller te Alkmaar doet D.V. zondag 25 september a.s. intrede te Krommenie als predikant voor Alkmaar en Zaanstreek-Centrum na bevestigd te zijn door Drs H. de Jong van Amsterdam-Centrum.

Ds D. K. Smit — Ds D. K. Smit te Dalfsen is na een geslaagde operatie weer naar huis teruggekeerd. Wel hebben de behandelende artsen hem tot eind september althans rust voorgeschreven.

Dalfsen (II) — Op de in het vorige nummer van ons blad samengevatte brief van de binnenverbandse broeders heeft onze kerkeraad gereageerd per schrijven van 2 oktober 1976. Hierin is sprake van een laatste appèl van broeders uit Dalfsen, besluiten t.a.v. Ds Kroes en van de verwerping van de Zwolse Kerk. Dit behoeft enige toelichting: Met het laatste appèl is bedoeld het schrijven van meerdere brs. en zrs. in oktober 1970. Daarin riepen ze de kerkeraad van Dalfsen op het onrecht te herstellen en verklaarden ze zich vrij te moeten maken van verkeerde besluiten. Wat de besluiten t.a.v. Ds Kroes betreft: Ds J. M. Kroes, die enige jaren geleden overleed, is vroeger jarenlang predikant van Dalfsen geweest. In de jaren rond 1970 was hij aan deze kerk verbonden als emeritus-Dienaar des Woords. Ook Ds Kroes kon de band met de buitenverband geraakte kerken niet loslaten. Na een uitvoerige briefwisseling verklaarde de binnenverbandse kerkeraad tenslotte, dat hij „in de droeve noodzakelijkheid verkeerde te moeten konstateren, dat onze emeritus-predikant ds J. M. Kroes de band van de kerkelijke gemeenschap met ons heeft verbroken en derhalve opgehouden heeft emeritus-predikant van de Gereformeerde Kerk te Dalfsen te zijn en daarmee ook zijn rechten als predikant in het verband van de Gereformeerde kerken in Nederland heeft verloren.”

Voorts wat de verwerping van de Zwolse Kerk betreft:

De classis Zwolle wilde op haar vergadering van 22 februari 1969 de kerkeraad van Zwolle niet ontvangen. Een poosje later werd in Zwolle Ds Z. G. van Oene met 29 ambtsdragers van het ambt vervallen verklaard. Dit werd door de classis en andere zusterkerken geaccepteerd en bekrachtigd. Na deze toelichting iets uit de antwoordbrief van de buitenverbandse kerkeraad d.d. 2 oktober 1976:

In deze brief wordt de genoemde uitnodiging voor de receptie ter kennismaking met Ds Smit als volgt nader gemotiveerd:

„De uitnodiging hield geen erkenning in

van uw pretentie de enige ware kerk van Dalfsen te zijn en ook geen ontkenning van uw overtuiging. De uitnodiging was enkel bedoeld als een geste van burgerlijke beleefdheid en wat uw kerk betreft, deden we dit ook om de mogelijkheden tot het vormen van contacten open te houden". Voorts wordt betoogd, dat men een kennismakingsavond in de week organiseerde en niet op zondag om zodoende niemand principieel in moeilijkheden te brengen. Tevens wordt opgemerkt, dat de buitenverbandse kerkeraad voordien niets van zich heeft laten horen, maar dat daartegenover staat het feit, dat de binnenverbanders niet afdoende reageerden op het appèl en het ook verder lieten afweten wat de kontaktoefening aangaat. Men kan vervolgens wel de ander de schematische vraagstelling ware-kerk-valse-kerk opdringen, maar de buitenverbanders hadden liever gewild, dat men hen vanuit de Schrift had benaderd. Men heeft zich *niet afgescheiden*, maar *vrijgemaakt* van onrechtmatige kerkeraads-, classis-, en synodebesluiten. Men kon en mocht niet anders handelen. Het bestaansrecht van de buitenverbandse gemeente is gegeven door de genade van Christus. Bij de verwerping van de pluriformiteitstheorie wil men toch blijven honoreren, dat de Here ook in andere gemeenschappen Zijn kinderen heeft. Men kent de hartelijke hunkering naar de kerkelijke eenheid van de gereformeerde gezindte. De brief eindigt met de oproep het gedane onrecht te herroepen en de zusterkerken tot ditzelfde te bewegen. O.M.

Aanstaande theologische studenten
Studenten, die deze maand met hun theologische studie of de vooropleiding daartoe hopen te beginnen, worden verzocht hun naam, adres en plaats, waar men hoopt te gaan studeren, op te geven aan Lumien van Zwieten-Meulink, Obrechtstr. 24, Utrecht, tel. 030-715237. Dit ten behoeve van de Theologische Studie Begeleiding onder leiding van de predikanten H. de Jong en H. Smit. De eerstvolgende bijeenkomst van de T.S.B. is op 1 oktober, aanvang 10.00 uur 's morgens in de Jeruzalemkkerk, Troosterlaan te Utrecht. Deze kerk is vanaf het Centraal Station te bereiken met buslijn 9 richting Overvecht. Het programma voor 1 oktober ziet er als volgt uit: 's morgens wordt er een preek besproken over Joh. 4 en 's middags volgt een lezing van ds H. Smit over het boek „Wat heet geloven” van Prof. dr H. M. Kuitert. Het volgen van deze begeleiding wordt voor theologische studenten uit onze kerken ten eerste aangeraden.

MEDEDELINGEN

Predikantenkonferentie — De jaarlijkse predikantenkonferentie wordt dit jaar gehouden op woensdag 28 september a.s. Aanvang 10.15 uur. Plaats van de konferentie is de kapel van Huize „Kortenhoeve” van de stichting l'Abri in Eck en Wiel. Spreker zal zijn: Prof. Dr Ir. E. Schuurman over „Een bijbelse visie op de technische ontwikkeling”.

De predikanten worden verzocht deze datum indien enigszins mogelijk vrij te houden!

BERICHTEN

Stichting 'Internationaal Christelijk Studiecentrum'

Ook dit universiteitsjaar organiseert het Christelijk Studiecentrum in verschillende steden *studiekringen*.

Op deze kringen, onder leiding van ouderejaarsstudenten of jonge afgestudeerden,* denken de deelnemers met elkaar na over fundamentele vragen in het licht van de Bijbel, als autoriteit van hun leven.

Er zijn 'algemene' kringen in Leiden, Amsterdam, Utrecht en Wageningen; verder 'g' 'vakkringen': een theologen-, een medische ethiek-, een psychologen-, een sociologen-, een juristen-, een pedagogen-, een economen- en een literatuurkring en een kring over 'geloof en (natuur)wetenschap'.

Op zaterdag 17 september a.s. zal in Baambrugge de 'startdag' van de komende cursus worden gehouden. O.a. Dr Gerard Nienhuis zal hier spreken over 'Wetenschap-geloof-samenleving'. Plaats: Rijksweg 83. Tijd: van 10.00 tot 15.00 uur.

Belangstellenden hartelijk welkom! Wanneer u het *jaarprogramma* wilt ontvangen, schrijft u dan even naar: Stichting ICS, Pr. Margrietstraat 43, Baambrugge.

Rayonmeeting — De tweede Rayonmeeting in het jaar 1977, die georganiseerd wordt door de Jeugd van Lisse en Haarlemmermeer Oostzijde, voor het Rayon Nrd-Holland zal op zaterdag 1 oktober D.V. gehouden worden in de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt, Aalsmeerderweg 463, Rozenburg (Haarlemmermeer). De bijeenkomst zal om 13.30 uur beginnen. Het G.L.J.C. verzorgt 's middags een bijbelstudie over het onderwerp „Wijsheid”; 's avonds zal er een film worden vertoond over het vervolg Christendom in China.

De toegangsprijs bedraagt f 5,— p.p. Jullie krijgen hiervoor koffie, thee, brood enz. Opgave voor 16 sept. bij Elly Grosscurt, Aalsmeerderdijk 356, Aalsmeer, tel. 02977-25524 of bij Gert-Jan de Jong, von Bönninghausenlaan 22, Lisse, tel. 02521-13266.

Op D.V. 7 september a.s. hopen onze geliefde ouders en grootouders

J. E. Sprong

en

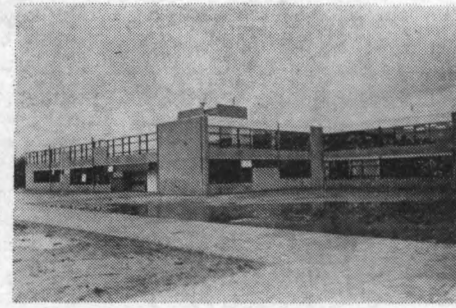
B. Sprong-Hansum

te gedenken, dat de Here hen 50 jaar voor elkaar en ons heeft gespaard.

Gelegenheid tot feliciteren op 7 september a.s. van 20.00 tot 22.00 uur in gebouw „Maranatha”, Nieuwstraat te Leerdam.

Hun dankbare kinderen
en kleinkinderen

CHR. M.A.V.O. URK

Onze groeiende M.A.V.O.-school (360 l.l.) is sinds kort gehuisvest in een nieuw en modern ingericht schoolcomplex. Er bestaan nog enkele vacatures waarin wij graag z.s.m. willen voorzien.

Wie helpt ons uit de nood?

Het gaat om de volgende vakken:

FRANS	17 UUR
HANDELSKENNIS	12 UUR
NEDERLANDS	9 UUR

Eventueel andere combinaties mogelijk.

Ook tijdelijke hulp is zeer welkom, terwijl studerende eveneens kunnen solliciteren.

URK is een levendige en interessante woon- en werkgemeenschap van zo'n 10.000 inwoners. Gunstige wegverbindingen. Voor huisvesting is veel medewerking aanwezig.

Komt U eens vrijblijvend langs of informeert U eens telefonisch (directie school 05277-1237) of bestuur 05277-1468.

Sollicitaties richten aan bestuur Ver. Rehoboth, Postbus 61, Urk.

Geef uw vrienden een getuigenis —
WIJ BIEDEN U GRATIS:

15 ex. van HET EVANGELIE VAN MARCUS

gedrukt op dik wil glanspapier, in twee kleuren, met tal van toelichtende teksten uit het Oude en Nieuwe Testament.

B O N Naam:
Adres:

verlangt 15 ex. EVANGELIE VAN MARCUS
(ik wens Statenvert. — Nwe. Vert. (aanduiden))

Deze „BON” sturen naar
J. K. Overbeeke, Elisabethlaan 71, 2600-Berchem-Antwerpen.

Voor al uw

handels- en familie drukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — Zeist

Redaktieleden:

Drs H. de Jong; Mr. dr J. Meulink; D. W. L. Milo;
Ds E. R. Postma; Ds H. Smit

Adres van de Redactie:

K. Muller, H. Pootlaan 242, Alkmaar, tel. 072-116767

Adres voor de rubriek Kerknieuws:

Ds O. Mooiweer, Volksparksingel 45, Enschede, tel.
053-310259

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3, Zeist,
tel. 03404 - 12452.

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Abonnementenadministratie:

Merelhoven 273, Capelle a/d IJssel, tel. 010-504178

Abonnementsprijs:

f 35,— per jaar of f 18,50 per halfjaar.
Buitenland f 45,— per jaar of f 60,— per luchtpost.
Giro 40 49 45.

Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 dec. eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.